

Smaastykker.

1.

Regula St. Benedicti i „Kong Valdemars Jordebog“.

Ved Ellen Jørgensen.

I Jordebogshaandskriftet findes fol. 99—104 under Navn „Regula St. Benedicti“ en Række Reformbestemmelser for Benediktinerklostre. Professor Steenstrup udtalte i 1874 i „Studier over Kong Valdemars Jordebog“: „Disse Regler findes næppe optagne i nogen af de almindelige Samlinger af Konciliernes Beslutninger eller af Pavernes Breve og Buller, og hvis de ere givne eller vedtagne paa nogen kirkelig Forsamling, har denne vist kun været for en enkelt Provins. Om Tiden, paa hvilken de ere affattede, synes der derimod at herske mindre Tvivl, thi den Strengthed, der karakteriserer Reglerne, viser sikkert nok hen paa det 13de Aarhundredes Begyndelse“.

Initiativet til videre Søgen er udgaaet fra Professor Steenstrup, der viste mig sin Afskrift efter Stokholmmanuskriptet og vendte min Opmærksomhed derimod. Under andre Undersøgelser kom jeg ved et Tilfælde ind paa Spørgsmaalet og lededes til at forfølge Jordebogshaandskriftets Optegnelser til deres Udgangspunkt.

Den saakaldte „Regula St. Benedicti“, er et Reformprogram udsendt af Gregor den IXende i 1237.

Benediktinerordenens Historie gennem Aarhundrederne er en Fortælling om Fald og Genoprejsning.

Benedict havde kun draget de store Linjer for Ordenslivet, hver Tidsalder maatte føje nyt til efter eget Behov; men Mangel paa Enhed blev skæbnesvanger. Mange Gange raadede

man Bod ved fælles Regler for større Grupper af Klostre — Aachen Synoden i Ludvig den Frommes Tid for Frankerriget, Æthelwolds Concordia Regularis i det 10ende Aarhundrede for Englands Munke — og ved Dannelse af Congregationer som Cluny og Hirsau; men navnlig førte Cisterciensernes Exempel Benediktinerne ind paa en Reformbane. Cisterciensernes Ordensregel „Charta Charitatis“, stadfæstet af Calixtus den II den 1119, bød, at der aarlig skulde afholdes et Generalkapitel, og at Visitorer udnævnte af Citeaux Abbed skulde tilse Klostrene og staa Generalkapitlet til Ansvar.

Allerede i det 12te Aarhundrede spores blandt franske og tyske Abbeder spredte Forsøg, der dog ikke fik trofast Støtte hos Paverne¹⁾. Men Innocens den III traadte i Spidsen for Bevægelsen, hans ledende Haand kendes overalt. I Italien paaskynder han Organisation, i Frankrig arbejde Pavens Udsendinge for Reform. Ogsaa i Danmark ses en Bevægelse mod Uniformitet og Centralisation blandt Benediktinerne. Vi kende Pavens Svar paa Ærkebisp Andreas Sunesøns Fremstilling af Sagen. I den pavelige Bulle af 18de Januar 1206 nævnes „capitulum generale“ og dets Beslutning at vælge Lund til fremtidigt Mødested og Alle Helgen Klosters Abbed til Leder. Ærkebispens har givet sit Minde og har bedt om Pavens Stadfæstelse, som skænkes paa 4 Aar²⁾.

De spæde Begyndelser rundt i Landene fik den højeste kirkelige Sanktion ved det 4de Lateranconcilium, der vedtog Afholdelse af regelmæssige Generalkapitler indenfor saadanne Ordener, der ikke kendte den Skik, og Udsendelse af Visitorer, valgte paa Generalkapitlet. Cisterciensernes Organisation var Forbillede, ligesom Cisterciensere til en Begyndelse skulde hidkaldes for at ledé Kapitlerne formedelst deres indhøstede Erfaringer³⁾.

Medens ethvert Spor af nyt Liv blandt Benediktinerne i

¹⁾ Berlière: Les chapitres généraux de l'ordre de St. Benoit avant le IVe concile de Lateran. Revue Bénédictine VIII 1891.

²⁾ Liljegren, Diplomatarium Suecanum I Nr. 125.

³⁾ Mansi XXII 999.

Danmark er udslettet, iagttages saavel i Frankrig som i England en Tilslutning til det pavelige Reformprogram¹⁾, og i nøje Tilslutning til Lateranconciliets nysnævnte Bestemmelser udsender Honorius den IIIde og Gregor den IXende Forordninger. Fra Gregors Haand foreligge omfattende Regler for Benediktinerne, udstedte 1235 og 1237.

De to Redaktioner frembyde nogle Forskelligheder; muligen har Modstand eller Kritik fra Benediktinernes Side faaet Paven til at foretage Ændringer.

I Bullen „In medio Ecclesie“²⁾, der ledsager første Redaktion af Statutterne, idet de den 4de Maj 1235 sendes til forskellige Egne af Frankrig, bruger Gregor Lateranconciliets Ord og kræver Conciliets Bud efterlevede, mens han i Billedsprog skildrer Ordenens Forfald. Noget mere positivt erfares om de slette Tilstande af selve Statutternes detaillerede Krav og Forbud, der i mangt og meget er Gentagelse fra tidlige Reformforsøg før Lateranconciliets Dage.

Statutterne kræve, at tre Ting indskærpes dem, der ville indtræde i Klosteret: obedientia, continentia et sine proprio vivere (5)³⁾. Den Munk, der har Særeje, skal være i Band (30). Ingen maa indtræde i Klosteret før det 18de Aar (8). Mun-

1) Berlière: Les chapitres de l'ordre de St. Benoit du XIIIe au XVe siècle. Revue Bénédictine IX 1892. General Chapters of the English Benedictine Congregation held in the XIIIth century. Downside Review 1886.

2) Lucien Auvray: Les registres de Grégoire IX Nr. 2548, 2552--2558. Med Lateranconciliets Canon 12, jfr. af Gregors Bulle denne Passus: Ideoque mandamus quatenus ad locum aliquem ad hoc aptum hoc anno convocantes capitulum abbates et priores non habentes abbates proprios, tam exemptos quam non exemptos, Remensis provincie, qui non consueverunt hujusmodi celebrare capitulum, venire ad illud, dummodo non sint impedimento canonico prepediti, quorum etiam si qui fuerint impediti taliter, aliquos pro se mittant, monitione premissa, per censuram ecclesiasticam, submoto cujuslibet contradictionis et appellationis obstaculo, compellatis. et, advocatis caritative duobus Cisterciensis ordinis vicinis abbatibus, procedatis in celebratione capituli.

3) Inddelingen i Paragraffer er den af Auvray benyttede.

kene skulle bære sømmelig Dragt, sove og spise sammen i Dormitoriet og Refektoriet, nyde Kost efter Benediktinerreglens Forskrift (15, 22, 23, 24, 16, 19, 20). Gæstehus skal bygges, hvor de fattige kunne modtages (37, 38). Kvinder maa ikke færdes paa Klosterets Enemærker (35). Endvidere fordømmes Abbedernes Overdaad, Nepotisme og vilkaarlige Styrelse, Munkenes Vandrelyst; og Kontrol sikres gennem strenge Paabud om Valg af Visitatorer paa Provinskapitlet (52).

Paven virkede ikke blot gennem sine Buller¹⁾, men ogsaa gennem Sendemænd. Af Mathæus Parisiensis erfare vi, at Legaten Otho i Aaret 1238 stævnedes Benediktinerabbederne til Synode i London i Anledning af Reformer i Ordenen. Der lyder Formaninger af den kendte Art, og Lateranconciliets, Innocens den III'djes, Honorius den III'djes og Gregor den IX'endes Lovbud forkyndes²⁾.

Endnu maa nævnes Innocens den IV'des Forsøg 1253 paa at føre Gregor den IX'endes Statuter frem. Bullerne lade os se Pavens Fremstød og Tilbagetog³⁾, og Mathæus Parisiensis fortæller, hvorledes Paven paalagde Bisperne at visitere og under Bands Straf at fremtvinge Overholdelsen af „visse Artikler, der ikke vedkom Regula St. Benedicti“⁴⁾. Disse Artikler: „Innovatio statutorum Gregorii Novi papæ super reformatione nigri ordinis“ læses hos Mathæus Parisiensis⁵⁾. Teksten er til at begynde med laant fra Gregors Redaktion af 1235, senere fra Redaktionen af 1237⁶⁾.

Vi vende os imod Jordebogens „Regula St. Benedicti“. Den indledes med Ordene: „In primis ordinamus quod omnes monachi constituti infra abbatiam secundum regulam beati Benedicti mox ut audierint signum, relictis agendis omnibus, cum nihil sit divino operi preponendum, ad ecclesiam cum

¹⁾ Lucien Auvray: Les registres de Grégoire IX, Sp. 317—318.

²⁾ Math. Par. III 499 ff.

³⁾ Élie Berger: Les registres d'Innocent IV passim.

⁴⁾ Math. Par. V 380.

⁵⁾ Math. Par. VI 235.

⁶⁾ Begge Redaktioner trykte Side om Side i Auvray: Les registres de Grégoire IX, II, Sp. 319—332.

debita maturitate festinent — —“ og følger trofast Redaktionen af 1237 indtil § 43, da den standser brat midt i en Sætning.

Det skal bemærkes, at „Antiqua statuta archimonasterii Rotomagensis“¹⁾, der ogsaa giver Redaktionen af 1237, omtrent bryder af paa samme Punkt for at gaa sine egne Veje gennem de sidste faa Paragraffer.

Aarsagen til den bratte Afbrydelse i Jordebogshaandskriftet ses ikke. Men denne ufuldstændige Copi er da det eneste Minde om et Forsøg fra pavelig Side paa at fremskynde en Benediktinerreform i Danmark. I Betragtning af, at Copien slutter sig nøje til Redaktionen af 1237 i Gregor den IXendes Registre og afviger fra den eneste kendte Afskrift af Innocens den IVdes Fornyelse, er det sandsynligst, at Jordebogens „Regula St. Benedicti“ viser hen til Gregor den IXendes Forsøg.

2.

Tønne Lüttichau
og hans Stilling til Landbospørgsmaalet 1769.
Af Axel Linvald.

Saa snart man nævner Tønne Lüttichaus Navn, genkaldes i Erindringen Billedet af en af de mest ihærdige og forbitrede Modstandere af Landboreformerne. Han opfattes og skildres i Litteraturen²⁾ som en Mand, der i enhver Henseende ønskede den gamle Tilstand bevaret, og som ikke var bange for, naar Regeringsmyndighederne ved deres Forholdsregler betraadte en

¹⁾ Martene et Durand: Thesaurus novus anecdotorum IV, Sp. 1205 — 1211.

²⁾ De vigtigste Steder er: Biog. Lex. X, Holm: Kampen om Landboreformerne, S. 204 ff., og fl. St. Under Titlen: „Et Træk af C. F. T. Lüttichaus Liv“ meddeler L. Koch i Personalhist. Tidskr. II R. 6 Bd., S. 229 ff, en Strid, som Lüttichau havde med sin Huslærer. De vigtigste Aktstykker til Belysning af denne Episode er imidlertid allerede i langt udførligere Stand, end Forfatteren meddeler dem, trykt i Høst: Politik og Hist. 1. Bd. 1820., S. 137—158.